

Απόστολος Λ. Πιερρής

**Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

I

Προκαθοδικές Έρευνες

Οι Δωριείς, και η Κάθοδος των Δωριέων, αποτελούν το κλειδί για την κατανόηση του Ελληνισμού.

Κατάγονταν από την Πίνδο, την οροσειρά στα Δυτικά της Θεσσαλίας. Στην τελευταία τους κατοίκηση πριν την Κάθοδο στην Πελοπόννησο, ώκουν τετράπολι στην παλαιά Δρυοπίδα (περί τον Παρνασσό, στην έντονα ορεινή περιοχή μεταξύ Οίτης, Γκιώνας και Παρνασσού), ένα από τα ονόματα των πολισμάτων της οποίας ήταν «Πίνδος» εις ανάμνηση των βουνών πρώτης καταγωγής τους («Πινδόθεν ὀρνύμενοι» οι Δωριείς, Πίνδαρος, *Πυθιονίκαι*, I, 66, Στράβων Θ, 602.19-27 M). Τα ονόματα των πολιχνών ήσαν Ερινεός, Βοίον, Κυτίνιον και Πίνδος, το τελευταίο εφ' υψώματος υπερκείμενο. (Τα περί πρώην Δρυοπίδος μετέπειτα δε Δωρίδος και περί Πίνδου πολίχνης εκεί επικυρώνει και ο Ηρόδοτος, VIII, 43).

Οι Δωριείς ήσαν κατ' εξοχήν ορεσίβιοι και αδρότροποι. Την μετακίνησή τους κατά ιστορικές περιόδους από οροσειρά σε οροσειρά, αν και με κατά περίπτωση ανάστροφη σειρά, περιγράφει ο Ηρόδοτος I, 56. Ο Ηρόδοτος υποθέτει μετατόπιση από Όρθρου (Φθιώτις) στην μεταξύ Ολύμπου και Όσσης περιοχή (Ιστιαιώτις), μετά στην Πίνδο (δυτικά της Θεσσαλίας και Μακεδονίας) και τελικά στην Δρυοπίδα (τη μετέπειτα Δωρίδα). Λογικότερη είναι μια μετακίνηση από Πίνδο (την οποία, καταγεγραμμένη στη συλλογική μνήμη, αναγνώριζαν στην τελευταία Πίνδο της Δωρικής κατοίκησης στον Παρνασσό), δια των οροσειρών μεταξύ Θεσσαλίας και Μακεδονίας στον Όλυμπο, εν συνεχεία απέναντι στην Όσσα (όπου και οι αγώνες τους προς τους Λαπίθες), μετά στην Όρθρου και από εκεί στην Οίτη (όπου και η εμπλοκή και συνδυασμός του Ηρακλή με αυτούς και τα Αιγυμιακά) και στην τελική τους κατάληξη την ιστορική Δωρίδα (ορεινός όγκος Οίτης-Γκιώνας-Παρνασσού).

Ο Ηρόδοτος, υπακούοντας στη μυθολογική προβολή του αρχηγέτη Έλληνα, τοποθετεί την πρωταρχική διαμονή των Δωριέων στον χώρο του Δευκαλίωνα, πατέρα του Έλληνα, και συνεχίζει με τη Θεσσαλική θεωρία του φυλετικού Ελληνισμού.

Ορεσίβιοι και πολεμιστές. Την πρότερη ζωή τους οι Δωριείς εόρταζαν κατά τη χαρακτηριστικότερη εορτή τους, τα Κάρνεια, ιδίως στη Σπάρτη. Ο Κάρνειος μήνας ήταν ιερός: *Καρνεῖος δ' ἦν μῆν, ἱερομηνία Δωριεῦσι* (Θουκυδίδης V, 54, 2). Ο Κάρνειος Απόλλων ελατρεύετο κοινά από όλους τους Δωριείς: *Κάρνειον δὲ Ἀπόλλωνα Δωριεῦσι μὲν τοῖς πᾶσι σέβεσθαι καθέστηκεν...* (Παυσανίας III, 13, 3.). Η λατρεία του συνεδέετο με τους Δωριείς της Πελοποννήσου και όσους είχαν αποικισθεί από αυτούς (Σχόλια εις Θεόκριτο V 83b-c. Πίνδαρος, *Πυθιονίκαι*, V, 72 - 81). Δηλαδή καθόριζε τους Δωριείς μετά την Κάθοδό τους στην Πελοπόννησο. Προκύπτει από τα στοιχεία ότι ο Κάρνειος Απόλλων αποτελούσε την

αφομοίωση από τον Δωρικό Απόλλωνα ενός προδωρικού, Αχαιικού και Πελασγικού θεού Κάρνου, ανάλογα με τη σχέση του Απόλλωνα προς τον Υάκινθο στις Αμύκλες.

Η αναφορά στον τρύγο κατά την εορτή των Καρνείων, η σταφυλοδρομία και ο Λακεδαίμων μάντης Κριός των Αχαιών, υποδηλώνουν αγροτική λατρεία ευετηρίας για την κοινωνία (Hσύχιος s.v. σταφυλοδρόμοι. *Anecdota Bekkeri* I p. 305.25 sqq. s.v. σταφυλοδρόμοι. Πausανίας III, 13, 3-4. Cf. επίσης τα σχετικά με τα Κάρνεια στη Δωρική Θήρα). Υπήρχε αρχεγόνως και μια διάσταση «μαγικής» κυριαρχίας επί του αγαθού και ελέγχου του κακού.

Το πρώτο φαίνεται από τις πληροφορίες στα *Anecdota Bekkeri loc.cit.*: Σταφυλοδρόμοι: κατὰ τὴν τῶν Καρνείων ἑορτὴν στέμματά τις περιθέμενος τρέχει ἐπευχόμενός τι τῇ πόλει χρηστόν, ἐπιδιώκουσι δὲ αὐτὸν νέοι, σταφυλοδρόμοι καλούμενοι. καὶ ἐὰν μὲν καταλάβωσι αὐτὸν ἀγαθόν τι προσδοκῶσιν κατὰ τὰ ἐπιχώρια τῇ πόλει· εἰ δὲ μή, τοῦναντίον. Το δεύτερο (κατὰ τὴν ἀναλογία τῶν Φαρμακῶν, ἀποτροπιαστικά ἀποδιοπομπαίων ἐναγῶν, φορτωμένων με τὸ μίασμα τῆς κοινωνίας) υποδηλοῦται ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὁ δρομεύς, ἱερωμένος στὸν θεό, ἐκαλεῖτο Ἀγητής, ἀρχικὰ ἀπὸ τὸ ἄγος. Hσύχιος, s.v. ἀγητής· ὁ ἱερωμένος, ἄτιμος. ἐν δὲ τοῖς Καρνείοις ὁ ἱερωμένος τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ ἑορτὴ Ἀγητόρια. Ἀπὸ τὸν ἀφιερωμένο καὶ ἀφοσιωμένο φαρμακὸ τοῦ ἄγους μεταπίπτουμε στὸν ἱερωμένο ἱερέα τοῦ θεοῦ. Ἔτσι ἔχουμε ἱερέα καὶ σταφυλοδρόμο (δρομέα καὶ διώκτη) συμνημονευόμενους σε ὕστερες ἐπιγραφές (cf. Wide, *Lakonische Kulte*, p. 68).

Μετά τὴν Δωρική Κάθοδο, ὁ μάντις Κριός λατρευτὴς τοῦ ἐγχώριου αγροτικὸ καὶ ευετηρικὸ δαίμονα Κάρνου Οικέτα, συνεδέθη με τὸν μάντι Κάρνο ἐξ Ἀκαρνανίας μαντευόμενο ἐξ Ἀπόλλωνος (Πausανίας *loc.cit.*), ἡ μαγική σταφυλοδρομία μετουσιώθη στὸν ἀθλητικὸ ἀγῶνα δρόμου (Δρομαῖος Κάρνειος ἐπιγραφικὰ τεκμηριωμένος, cf. S. Wide, *Lakonische*

Kulte, p. 65, και Δρομαίος-Απόλλων του αθλητικού ιδεώδους, Πλούταρχος, *Συμποτικά* p. 724C), και ο Κάρνειος εξαπολλωνίσθηκε μεταπεσών σε υποστατικό θείο επίθετο του Απόλλωνα. Έγινε ο Κριός της ανθρώπινης αγέλης, ο Ηγήτωρ της Δωρικής Νεολαίας, ο Φαλλός της Χρυσής Ορδής.

Αγητής από το άγω, αντί του άγους. Cf. Πausανίας III, 14, 6: προελθόντι δὲ ἀπὸ τοῦ Δρόμου Διοσκούρων ἱερὸν καὶ Χαρίτων, τὸ δὲ Εἰλειθυίας ἔστιν Ἀπόλλωνός τε Καρνείου καὶ Ἀρτέμιδος Ἥγεμόνης. Ἡ ηγετική φυσιογνωμία του θεού κυριάρχησε τόσο ώστε να προσιδιάζεται και προς τον Δία: Κάρνος στο Ἄργος ο Ζευς και Ηγήτωρ, Σχόλια εις Θεόκριτο V 83b (= fr. 321 Grenfell-Hunt, *Hellenica Oxyrhynchia*). Cf. Σχόλια εις Θεόκριτο V 83d, κατά αποπίπτουσα εις σφάλμα υπερβολή: ἔστιν ἑορτὴ Διὸς Κάρνεια ὀνομαζομένη. Ζεὺς Ἀγήτωρ ελατρεύετο στη Σπάρτη (Ξενοφών, *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, 13, 2). Ο Ζευς Ηγεμών είναι ο εξαπολλωνισμένος Ζευς, ο Απόλλων ως Ζευς.

Ο Δωρικός Ηγέτης, ο Αγητής, ήταν ο Απόλλων. Εδώ ἐγκείται η πεμπτουσία του Ελληνισμού.

Στην υπηρεσία του Καρνείου Απόλλωνα εκκληρούντο οι λεγόμενοι Καρνεάται, νεαροί άγαμοι. Ησύχιος s.v. *Καρνεᾶται· οἱ ἄγαμοι, κεκληρωμένοι δὲ ἐπὶ τὴν τοῦ Καρνείου λειτουργίαν· πέντε δὲ ἀφ' ἑκάστης <φυλῆς> ἐπὶ τετραετίαν ἐλειτούργουν.* (<φυλῆς> με τον Castellanus, καλύτερα από την εναλλακτική συμπλήρωση <κώμης>). Από τους 15 Καρνεάτες ορίζονταν οι Σταφυλοδρόμοι, οι διώκοντες τον ιερωμένο, Ησύχιος s.v. *σταφυλοδρόμοι· τινὲς τῶν Καρνεατῶν, παρορμῶντες τοὺς ἐπὶ τρύγη.* (Εδώ έχουμε την αγροτική, χθόνια και παραγωγική μορφή του δρώμενου πριν εξαπολλωνισθεί). Τον εξαπολλωνισμό παρατηρούμε και στην ερμηνεία του Δημητρίου του Σκήψιου, ο οποίος παράγει το «Κάρνειος» από το «κρᾶναι, ὃ ἔστιν ἐπιτελέσαι». (Σχόλια εις Θεόκριτον V 83a). Με τυπική προβολή στο παρελθόν, και για να αιτιολογηθεί η Λακεδαιμόνια ιδιότητα του θείου επιθέτου, ο εξαπολλωνισμός ανάγεται

στην προδωρική εποχή επί Αχαιών: *φησὶ γὰρ* (sc. ο Δημήτριος Σκήψιος) *ὡς Μενέλαος στρατεύσας εἰς Ἴλιον ἠΰξατο τιμῆσαι αὐτόν* (τον Κάρονο – Απόλλωνα), *ἐὰν κρηγήνη* (cf. κραίνω). Παραβλέπεται βεβαίως σε αυτήν την προβολή ότι ο Απόλλων ήταν θεός της άλλης πλευράς κατά τον Τρωικό Πόλεμο, αντιαχαιός ως φιλοδώριος. Ερμηνείες του θείου επιθέτου που το συνδέουν με την κράνεια, το καρ και το κράνος έχουν δοθεί. Το κράνος θα είχε κραταιή σημασιολογία και συμβολισμό λόγω του πολεμικού και κρανοφόρου χαρακτήρα του αρχηγέτη Δωρικού Απόλλωνα.

Τα Κάρνεια εορτάζονταν επί 9 ημέρες, από την 7η (ιερή ημέρα του Απόλλωνα) μέχρι την 15η (πανσέληνο) του σεληνιακού μήνα Καρνείου (~ τέλος Ιουλίου – τέλος Αυγούστου). (Αθήναιος IV 141E. Ευριπίδης, *Άλκηστις*, 445-8. Πλούταρχος, *Συμποτικά*, 717D).

Ο Δημήτριος Σκήψιος περιγράφει το κύριο μέρος της εορτής, προσδιορίζοντας τον γενικό χαρακτήρα στρατιωτικής αγωγής που την διακατείχε στη Δωρική υπόστασή της.

Δημήτριος δ' ὁ Σκήψιος, ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ Τρωϊκοῦ διακόσμου· «τὴν τῶν Καρνείων, φησὶν, ἐορτὴν παρὰ Λακεδαιμονίοις μίμημα εἶναι στρατιωτικῆς ἀγωγῆς. τόπους γὰρ εἶναι ἑννέα μὲν τῷ ἀριθμῷ· σκιάδες δὲ οὗτοι καλοῦνται, σκηναῖς ἔχοντες παραπλήσιόν τι καὶ ἑννέα καθ' ἕκαστον ἄνδρες δειπνοῦσι, πάντα τε ἀπὸ προστάγματος κηρύσσεται. ἔχει τε ἑκάστη σκιάς φρατρίας τρεῖς, καὶ γίνεται ἢ τῶν Καρνείων ἐορτὴ ἐπὶ ἡμέρας ἑννέα».

(Αθήναιος IV, 141E)

Μίμημα στρατιωτικής αγωγής. Ορισμένοι τόποι, Σκιάδες με κάτι σαν σκηνές. (Σκιάς = ομπρέλα προστασίας από τον ήλιο του Αυγούστου). Κοινά συσσίτια των συμμετεχόντων, ορισμένων 9 τον αριθμό, και «πάντα από προστάγματος κηρύσσεται». Σε κάθε Σκιάδα υπάρχουν τρεις αδελφότητες, «φρατρίες», κάθε μια αποτελούμενη από τρεις άνδρες.

Σκηνόβιος, από ποιμενικός και αγροτικός εις πολεμικό: ο Δωρικός τρόπος ζωής όταν ορεσίβιες αγέλες νεαρών ασκούσαν τον δυναμισμό τους βιάζοντας και αρπάζοντας, ποιμένοντας και κυνηγώντας και πολεμώντας. Βίος αρειμάνιος, αδέσμευτος, τραχύς και ρωμαλέος, αλλά μορφοποιούμενος (όχι υποτασσόμενος) από τον νόμο του ίδιου του δυναμισμού του, από την ενεργό ισχύ του 3. Το μυστικό του Λυκούργου σε οξύ συμβολισμό.

Ο πλήρης και καταληκτικός και τελεσφόρος εξαπολλωνισμός της εορτής των Καρνείων στη Σπάρτη πραγματώθηκε όταν το 676 π.Χ. θεσπίστηκαν Μουσικοί, Ποιητικοί και Χορευτικοί, και Αθλητικοί Αγώνες προς τιμή του θεού: *ἐγένετο ἡ θέσις τῶν Καρνείων κατὰ τὴν ἕκτην καὶ εἰκοστὴν ὀλυμπιάδα, ὡς Σωσίβιος φησιν ἐν τῷ περὶ χρόνων* (Αθήναιος XIV, 635E = Σωσίβιος 595F3 Fr.Gr.Hist. Jacoby). Τότε ο Τέρπανδρος ανεκηρύχθη πρώτος νικητής (Αθήναιος XIV 635E = Ελλάνικος 4F85a Fr.Gr.Hist.: *τὰ Κάρνεια πρῶτος πάντων Τέρπανδρος νικᾷ, ὡς Ελλάνικος ἱστορεῖ ἐν τε τοῖς ἐμμέτροις Καρνεονίκαις κἂν τοῖς καταλογάδην*) στην κιθαρωδία. (Ol. 26: *Carnea primum Lacedaemone instituta sunt, quod est citharaedorum certamen*, Σέξτος Ιούλιος Αφρικανός, *Ολυμπιάδων Αναγραφή*, Ολ. 26η, p. 9 Rutgers).

Ο ιδιοχαρακτήρας των Καθοδικών Δωριέων εμφανίζεται και από τη λατρεία του **Απόλλωνος Αγυιέως**. Το αισθητό σύμβολό του ήταν βαίτυλος λίθος, κιονόμορφος κώνος εις οξύ απολήγων. Το φαλλικό αυτό όραμα οδηγούσε τις αγέλες των νεαρών Δωριέων στις πράξεις επιθετικού δυναμισμού, στις πολεμιστήριες διεγέρσεις τους, στις νικητήριες προελάσεις τους.

[Cf. σχετικά τη μελέτη μου «*Το Όνομα του Απόλλωνος. Έρευνα Γραμματικής Θρησκευολογίας του Ελληνισμού*», pp. 20-25. Η πραγματεία είναι αναρτημένη στον ιστότοπο του Ινστιτούτου, Τμήμα Research Projects, Κατηγορία «*Δωρικές Μελέτες*»].

18 Νοεμβρίου 2015